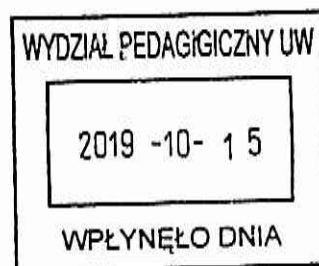

Prof. zw. dr hab. Wanda Dróżka
Instytut Pedagogiki i Psychologii
Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach

Recenzja

rozprawy doktorskiej mgr Alicji Magdaleny Leśniak, pt. „*Programy telewizyjne a całowyciowe uczenie się nauczycieli*”, napisanej pod kierunkiem naukowym prof. dr hab. Joanny Madalińskiej – Michalak, promotor pomocniczy dr Renata Góralska, Uniwersytet Warszawski, Wydział Pedagogiczny, Warszawa 2019, s. 292, Bibliografia, Spis tabel i wykresów, Aneks: Kwestionariusz ankiety dla nauczycieli, dyspozycje do wywiadów z ekspertami

Przedłożona do recenzji rozprawa doktorska ma charakter empiryczny. Przedmiotem analiz teoretycznych i eksploracji badawczych uczyniono problem znaczenia programów telewizyjnych dla całowyciowego uczenia się nauczycieli, popularności tych programów oraz ich funkcji edukacyjnej.

Należy już na wstępie podkreślić, że podjęta w dysertacji problematyka jest niezwykle aktualna i wysoce wartościowa, tak z uwagi na jej aspekty poznawcze, jak i praktyczne.

W istocie bowiem rzecz dotyczy tego, jak nowoczesne media, w tym telewizja, powinny funkcjonować na niwie informacji i edukacji, aby stały się one ważnym i wartościowym źródłem wiedzy i kompetencji zawodowych nauczycieli przydatnym w ich całowyciowym uczeniu się i rozwoju.

Tak zorientowane i potrzebne badania rzadziej są podejmowane; częściej bada się wiedzę i kompetencje medialne nauczycieli oraz stopień ich wykorzystania w procesie dydaktycznym.

Tymczasem jednym z największych wyzwań epoki informacyjnej, jakie stają przed edukacją, w tym przed kształceniem i rozwojem zawodowym nauczycieli, jest poszukiwanie nowych rozwiązań umożliwiających nauczycielom uczenie się i rozwój zawodowy, a przez to przyczyniających się do podniesienia jakości pracy szkół. Stąd dążenie do opracowania i upowszechniania nowoczesnych programów multiwizyjnych, zawierających treści poszerzające kompetencje nauczycieli w różnych wymiarach; przydatne w nauczaniu oraz w uczeniu się nauczycieli i uczniów.

Odwolanie się zatem do doświadczeń i opinii nauczycieli i ekspertów w tym zakresie, należy uznać za ważny wkład mgr Alicji Leśniak w próbę przybliżenia znaczenia i możliwości wykorzystania telewizji, jako najbardziej bodaj wraz z Internetem, nowoczesnego i najpowszechniej dostępnego, źródła uaktualniania i wzbogacania wiedzy i

umiejętności nauczycieli w cyklu życia i kariery zawodowej. Słowa uznania należy skierować do Pani Prof. dr hab. Joanny Madalińskiej –Michalak, promotorce niniejszej rozprawy, która w swych badaniach nad rozwojem zawodowym nauczycieli, zapoczątkowała tę w istocie nową, na gruncie pedeutologii, ścieżkę dociekań naukowych.

Niewątpliwym walorem podjętych w dysertacji analiz teoretycznych i badań empirycznych jest ich interdyscyplinarny charakter; sytuują się one niejako na pograniczu zasadniczych dla rozwoju zawodowego nauczycieli, subdyscyplin pedagogicznych: pedeutologii, andragogiki i pedagogiki medialnej.

Przybliżenie wiedzy teoretycznej, jak i wyników badań na temat znaczenia telewizji w całożyciowym uczeniu się nauczycieli, ma duże znaczenie dla dalszego naukowego rozwoju tej problematyki, jak i dla sformułowania rekomendacji dla twórców i nadawców edukacyjnych programów (multi)telewizyjnych.

W swej dysertacji mgr Alicja Leśniak rozważa i analizuje podjęty problem badawczy oraz dąży do jego rozwiązania z wykorzystaniem teorii wyjściowej, jaką jest koncepcja całożyciowego uczenia się Paula Lengrand'a. Z uwagi na moc wyjaśniającą tej koncepcji można ocenić, iż jest ona korzystna dla ukazania badanego zjawiska w jego złożoności i wielowymiarowości. Koncepcja ta umożliwia całościowe ujęcie uczenia się i rozwoju zawodowego nauczycieli w cyklu życia, w następujących obszarach: komunikacji, człowieka cielesnego, czasu, przestrzeni, sztuki, obywatela (obywatelskości), moralności, techniki, nauki.

Autorka dysertacji docieka badawczo odpowiedzi na pytanie – problem główny o to, jakie jest znaczenie programów telewizyjnych w wyróżnionych przez Lengrand'a obszarach całożyciowego uczenia się. Stawia ponadto pytania o popularność programów telewizyjnych oraz ich potencjał edukacyjny, czyli o ich użyteczność w nauczaniu i w uczeniu się nauczycieli i uczniów.

Recenzowana rozprawa doktorska posiada adekwatną do jej empirycznego charakteru strukturę treści. Składa się ze wstępu, dwóch pierwszych rozdziałów o charakterze teoretycznym, z rozdziału metodologicznego oraz ostatniego, czwartego rozdziału, zawierającego prezentację i omówienie wyników badań. Pracę wieńczy Zakończenie, zaś po nim następuje bibliografia, spis tabel i wykresów, Aneksy.

Po zapoznaniu się z całością rozprawy, mogę stwierdzić, że temat rozprawy wyrażony w jej tytule odpowiada zakresowi treściowemu rozprawy.

We Wstępie Autorka klarownie zarysowuje intencje swej pracy badawczej, jej podstawy teoretyczne w postaci koncepcji P. Lengrand'a, wprowadza w podjętą problematykę, wykazuje

niedostatek badań nad funkcjami edukacyjnymi mediów w dzisiejszej epoce informacyjnej i gospodarce opartej na wiedzy, w tym zwłaszcza w aspekcie uczenia się nauczycieli, omawia strukturę i treść rozprawy.

W rozdziale pierwszym, zatytułowanym „*Komunikacja – media – programy telewizyjne*”, (składającym się z pięciu podrozdziałów), Doktorantka na początku przeprowadza przegląd literatury pod kątem ustalenia definicji pojęć komunikacja i media. Konkludując zauważa trafnie, że „*Kiedy system integrujący różne media zawiera się w jednym produkcie, takim jak program telewizyjny, film, gra komputerowa, czy e- parecznik, produkt ten, będzie stanowił multimedium – medium stworzone z wielu innych*” (s. 10).

Dalsze rozważania i analizy literaturowe dotyczą pokazania tego, jak historycznie rzecz ujmując, rozwijały się media - począwszy od pisma, książki, prasy, do aparatu fotograficznego, radia, filmu, Internetu. Następnie Autorka omawia wpływ cyfryzacji i konwergencji, przez co dziś możemy korzystać z multimediiów. Ważny dla całości problematyki jest podrozdział omawiający różne gatunki programów telewizyjnych, ich nadawców, twórców, odbiorców, a także znaczenie edukacji medialnej oraz konieczność jej rozwijania na wszystkich szczeblach kształcenia, dla świadomego korzystania z zasobów medialnych w uczeniu się i rozwoju zawodowym i osobistym. „*Edukacyjne możliwości programów telewizyjnych stają się coraz większe, ale wymagania dotyczące umiejętności korzystania z tych mediów także rosną*” – pisze Doktorantka (s. 98)

W rozdziale drugim zatytułowanym: „*Nauczyciel: edukacja, uczenie się, rozwój, kompetencje i programy telewizyjne*”, omówiono zagadnienie nauczyciela, zawodu nauczycielskiego, rozwoju zawodowego, uczenia się przez całe życie - tak w teorii, jak i w świetle badań naukowych, jakie są nad tymi zagadnieniami prowadzone.

W rozdziale tym Autorka prezentuje obszernie i szczegółowo założenia teorii wyjściowej swych badań, jaką jest koncepcja całożyciowego uczenia się Paula Lengrand. Pomimo, że została ona stworzona wraz z grupą uczonych, m.in. z Prof. Ireną Wojnar z Polski, z inicjatywy UNESCO, w końcu lat 80., to jej aktualność jest niezwykła. Dopiero dziś, w dobie niesamowitego rozwoju źródeł komunikacji, informacji i dostępności, widać jej głębię i wartość dla myślenia o nowoczesnej edukacji i możliwości samorozwoju człowieka.

Tym większe uznanie dla Doktorantki i Pani Promotor, że sięgnęły do tej właśnie koncepcji, aby uświadomić poprzez badania, jakiego rodzaju wiedzę mogą nauczyciele zyskać poprzez nowoczesne programy telewizyjne, pomyślane jako pomoc w ich całożyciowym samokształceniu. Zgodnie z koncepcją Lengrand, dla pełni rozwoju człowieka konieczna jest jego aktywność samokształceniowa w kilku najbardziej istotnych

dla jego człowieczeństwa i edukacji obszarach. A są nimi: komunikacja, człowiek cielesny, czas, przestrzeń, sztuka, obywatel, moralność, technika, nauka.

Na podstawie mojego zapoznania się z rozdziałami teoretycznymi, mogę stwierdzić, że Doktorantka wykazała się dobrą orientacją w meandrach teorii naukowych w dziedzinie pedagogiki, pedeutologii oraz pedagogiki medialnej. Rozumie też, co istotne, znaczenie teoretycznej podstawy w badaniach empirycznych, co wykazała w swej rozprawie, i co znajduje wyraźne odzwierciedlenie w metodologii przeprowadzonych kwestionariuszy i wywiadów.

Otóż, dla rozwiązania problemu znaczenia programów telewizyjnych dla całościowego uczenia się nauczycieli, zastosowała badania mieszane, sondażowe, uzupełnione metodą wywiadów z ekspertami. Dodatkowo posłużono się wynikami badań nad oglądalnością telewizji przez polskie społeczeństwo prowadzonych przez firmę Nielsen Audience Measurement. Przyjętą strategię badawczą uznaję za właściwą wobec celu, jakim było poznanie opinii badanych o zjawisku, będącym przedmiotem naukowej eksploracji.

Autorski kwestionariusz jest obszerny i zawiera szereg pytań zamkniętych i półotwartych dopasowanych do sfer samokształceniowych Lenglanda, co wykazano w rozprawie, jako operacjonalizację tych sfer, czy obszarów, potraktowanych tak, jakby były to zmienne szczegółowe. (s. 179- 183). Pytania dotyczyły też popularności programów telewizyjnych oraz ich wartości edukacyjnej.

Wywiady częściowo ustrukturyzowane obejmowały sześć pytań zadanych ekspertom: specjalistom z zakresu pedeutologii, zarządzania oświatą, z zakresu andragogiki, dyrektorowi szkoły i producentowi programów telewizyjnych. Pytania dotyczyły współczesnych i przyszłych wymogów wobec przygotowania zawodowego nauczycieli oraz ich ciągłego uczenia się, kompetencji w tym zakresie, a także możliwości edukacyjnych, jakie stwarza telewizja i odpowiednio przygotowane programy.

Badania zasadnicze (przedtem zrobiono badanie pilotażowe) przeprowadzono w 2018 roku i objęto nimi 320 nauczycieli ze szkół podstawowych, gimnazjów, liceów ogólnokształcących i techników, z terenu Warszawy. Zastosowano kwotowy dobór próby badawczej, według kryterium wieku (w przedziałach: od mniej niż 30 do więcej niż 60 lat) zachowując proporcje próby w stosunku do populacji nauczycieli uczących w szkołach w Warszawie. Oceniam ten zabieg jako odpowiedni wobec podjętej problematyki, z główną zmienną uczenia się przez całe życie. Przyjęte ustalenia metodologiczne uważam za właściwe i przemyślane pod kątem zdobycia materiału empirycznego, który mógłby pomóc w

zrozumieniu procesów uczenia się nauczycieli poprzez media oraz ich wielorakich aspektów i uwarunkowań.

Wyniki badań Doktorantka opisuje na szeregu stronach według przyjętych za Lengrandem obszarów uczenia się, mających swe odbicie w pytaniach w kwestionariuszu ankiety i wywiadu z ekspertami. Stosuje w tym celu tabele, wykresy, diagramy, zaś styl opisu zebranych danych wskazuje na dobre opanowanie języka naukowego, rzeczowego, faktograficznego. Interpretacja wyników jest prowadzona z nawiązaniem do założeń teoretycznych i metodologicznych.

Interesujące są wnioski, jakie płyną z badań. Otóż Doktorantka wykazała, że istnieje wśród nauczycieli oraz w opinii ekspertów zapotrzebowanie na programy telewizyjne, które byłyby pomocne w uczeniu się i w nauczaniu. W tym celu należałoby tworzyć multimedialne platformy, które dawałyby dostęp nauczycielom i pedagogom do mediów w zależności od ich profili zawodowych i stylu pracy pedagogicznej oraz certyfikowały te media z uwagi na ich jakość.

Badania wykazały też potrzebę tworzenia kilkuminutowych multimedialnych edukacyjnych, które można by stosować na lekcji w celu wzmocnienia jej przebiegu i urozmaicenia.

Z uwagi na wiek, badania pokazują znacznie wyższy stopień kompetencji cyfrowych młodszych nauczycieli, wielość urządzeń z których korzystają, zaś starsi częściej wykorzystują na lekcji i na innych zajęciach telewizję.

W rozprawie zwraca uwagę wysoka precyzja, staranność, tak w opisie i wyjaśnianiu wyników badań, jak też w ich podsumowaniu i wylanianiu wnioskach. Warto byłoby opublikować tę rozprawę z uwagi na jej wartość merytoryczną; wszak dotyczy ona ważnych i niezwykle aktualnych kwestii wykorzystania multimedialnych w uczeniu się nauczycieli i w nauczaniu. Wnioski, które w dużej liczbie autorka formułuje, są adresowane do różnych instytucji, tak z obszaru edukacji, jak i mediów, ich twórców, producentów, biznesu.

Ważny wniosek Autorki dotyczy tego, aby zintensyfikować badania nad procesami uczenia się tak nauczycieli, jak i uczniów, studentów, którzy „za chwilę” będą żyć i pracować w erze kwantowej.

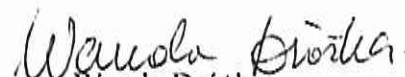
Jeśli chodzi o uwagi krytyczne, to mam ich mało. Najpierw struktura pracy, nieco zachwiana z uwagi na bardziej rozbudowaną część teoretyczną w stosunku do części empirycznej.

Mam też pewne obawy, co do nazwania badań *mieszanymi*. W istocie doktorantka przeprowadziła badania sondażowe, tzw. ilościowe, statystyczne, na podstawie dobrej, proporcjonalnej próby, w których sondażuje opinie nauczycieli ich oceny dotyczące znaczenia

telewizji w uczeniu się i w edukacji w ogóle. W ewentualnej publikacji usunąłbym te fragmenty uzasadniające ów mieszany typ badań.

Konkludując, pragnę stwierdzić, że Pani Mgr Alicja M. Leśniak w swej dysertacji doktorskiej wykazała się dobrym opanowaniem wiedzy teoretycznej i metodologicznej. Pokazała również wartościowy warsztat badawczy, co może korzystnie rokować na Jej przyszłość, jako kompetentnego pracownika naukowego, w zakresie pedagogiki i pedeutologii oraz badań nad stykiem mediów i edukacji, który to problem wymaga dalszych, ciągłych eksploracji; wypracowania procedur badawczych. Z uwagi na nowatorskie podejście do wyboru i metodologicznego ustawienia problematyki całościowego uczenia się nauczycieli w kontekście wykorzystania mediów oraz nacisku na jakość programów multimedialnych, można zauważyć, że Doktorantka wykazała znaczący zmysł badawczy, co ma niebagatelne znaczenie w pracy naukowej.

Dysertacja spełnia kryteria rozpraw doktorskich zawarte w art. 13.1. Ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki z dnia 14. marca 2003 roku. Wnioskuje z przekonaniem o przyjęcie rozprawy i dopuszczenie Doktorantki Pani Mgr Alicji M. Leśniak do publicznej obrony jej pracy.

Wanda Drózka

Kielce, 5. Października 2019r